

DE MATANZE

EXOTISCH ECLECTICISME AAN DE IJSSEL

Stichting Landgoedvrienden
27 oktober 2013

De buitenplaats De Matanze is gelegen bij Terwolde, een dorp in de gemeente Voorst. Hoewel luttele kilometers stroomafwaarts van Deventer gelegen, bevindt Terwolde zich nog net in de provincie Gelderland, aan de westoever van de IJssel. De geschiedenis van De Matanze reikt tenminste tot in de 15^e eeuw, maar het huidige huis kreeg zijn vorm en eclectische grandeur in de tweede helft van de 19^e eeuw. De Matanze is thans in het bezit van Jonkheer en Mevrouw Van Rijckevorsel van Kessel-Brouwer, die de buitenplaats in de afgelopen jaren met toewijding hebben gerestaureerd.

Geschiedenis

Het landgoed De Matanze kreeg zijn naam eerst in de 17^e eeuw, maar is van aanmerkelijk oudere datum. Van oudsher droeg het de naam Redingesgoed, dat reeds in een rekening van de rentmeester van Salland (ofschoon gelegen in Gelderland) uit de jaren 1499-1500 al genoemd wordt. Het Redingesgoed, dat zijn naam wellicht ontleent aan het geslacht Redinck (Reding, Radinck) dat in de middeleeuwen in (met name) Overijssel bloeide, viel van oudsher onder de Hof te Colmschate. De eerste eeuwen van zijn bestaan zijn echter nog in de nevelen der historie gehuld; het is niet ondenkbaar dat de oude bebouwing van Redingesgoed evenals de Hof te Colmschate in het oorlogsgeweld rond het beleg van Deventer, dat van augustus tot november 1578 duurde, is afgebrand.

De ietwat exotische naam De Matanze is ontleend aan de Baai van Matanzas, ten noorden van Cuba, waar de beroemde admiraal Piet Hein in 1628 de Zilvervloot veroverde – een buit, weliswaar grotendeels uit zilver maar ook uit goud, parels en andere waardevolle goederen bestaande – die eenmaal in patria het astronomische bedrag van ruim 11,5 miljoen gulden opbracht. Naar de reden waarom het Redingesgoed in de loop van de 17^e eeuw naar deze fortuinlijke baai vernoemd werd kan vooralsnog slechts gegist worden, maar volgens een overlevering zou het goed zijn gekocht door een koopman uit Deventer die, na het door Piet Hein behaalde succes, een zeer fors dividend van de West-Indische Compagnie kreeg uitgekeerd. Voor zover bekend werd het onderhavige goed eerst in 1662 met deze naam aangeduid, toen op 18 augustus van dat jaar Boldewijn van

Laer, eigenaar van de havezate Langeveldslo, met “het Redinges goedt, nu Baja de Matance” werd beleend. Boldewijn van Laer was in 1658 gehuwd met zijn verwant Margaretha Aleida van Laer († 1718), afkomstig van de havezate De Hachmeule. Hij overleed in 1679, zonder kinderen na te laten, waarna de douairière Van Laer in 1680 hertrouwde met Willem Bentinck (1636-1700), een neef van de befaamde diplomaat Hans Willem Bentinck (1649-1709), eerste Earl of Portland. Uit dit huwelijk sproten wel kinderen maar het bleek niet gelukkig, want in 1700 scheidden zij.

In 1686 werd De Matanze naar verluidt verkocht aan de weduwe van Hendrick ter Borch, in leven burgemeester van Deventer en een nauw verwant van de wereldberoemde schilder Gerard ter Borch. In 1725 vererfde het op haar zoon, monstercommissaris Bernard Heidentrijk ter Borch (1668-1738), gehuwd met Henrika (Rijcka) van Suchtelen (1671-1738). De lotgevallen van de buitenplaats in de 18^e eeuw zijn nog enigszins in nevelen gehuld, maar vast staat dat De Matanze in 1770 handen kwam van Mr Gerrit David Jordens. Met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid heeft deze het buiten geërfd van zijn volle neef Hendrik ter Borch Jordens, burgemeester van Deventer en geëmmiteerde ten landdage van Overijssel, die in datzelfde jaar ongehuwd en kinderloos overleed. Deze Hendrik was immers in 1729 geboren als zoon van Mr Hendrik Rudolf Jordens (1706-1730), gemeensman van Deventer, en Bernardina Henrika ter Borch (1711-1773), dochter van voornoemde Bernard Heidentrijk ter Borch.

Mr Gerrit David Jordens (1734-1803), die De Matanze zoals gezegd in 1770 in handen kreeg, was een zoon van Mr Herman Joan Jordens, een tweelingbroer van genoemde Hendrik Rudolf. Zoals vele telgen van zijn familie had hij tijdens het *ancien régime* als gemeensman, vroedschap en schepen zitting in het stadsbestuur van Deventer; daarnaast was hij lid van de Staten van Overijssel, gedeputeerde ter Staten-Generaal en bewindhebber van de V.O.C. Gerrit Jordens zou zich ontpoppen tot een vooraanstaand Overijssels patriot, overigens van de meer gematigde factie. In november 1787 verloor Jordens, bij het herstel van stadhouder Willem V – waarbij louter Oranjegezinde bestuurders werden aangesteld – al zijn ambten en functies, maar de Fluwelen Revolutie van januari 1795 deed hem weer op het pluche terugkeren. Jordens was, ten tijde van de Bataafse Republiek, achter-

eenvolgens lid van de Vergadering van provisionele representanten van het Volk van Overijssel (1795), gedeputeerde ter Staten-Generaal (1795-1796, waarvan voorzitter in 1795), burgemeester van Deventer (1796 en 1798) en als lid van de Eerste Nationale Vergadering (1796-1797, waarvan eveneens voorzitter in 1796) en Tweede Nationale Vergadering (1797-1798).

Mr Gerrit David Jordens (1734-1803) en diens echtgenote Elisabeth Mechteld Louis (1739-1821), door Joh. Anspach, 1802.

Bij de staatsgreep van januari 1798 werd Jordens eerst onder huis-arrest geplaatst en daarna enige tijd gevangen gehouden te Honselersdijk, maar in juli van dat jaar werd hij weer vrijgelaten – in vergelijking met de revolutionaire woelingen in Frankrijk, waar Jordens in een dergelijke situatie hoogstwaarschijnlijk zijn hoofd verloren zou zijn, is er in Nederland gelukkig bitter weinig bloed gevloeid... In de periode 1802-1803 was Mr Gerrit Jordens, die in

Leiden rechtsgeleerdheid had gestudeerd, raadsheer in het Nationaal Gerechtshof te 's-Gravenhage, waar Jordens overleed.

De Matanze, overigens niet het enige landgoed van Gerrit Jordens, vererfde in 1803 op diens oudste zoon, Mr Herman Joan Jordens (1766-1851), later griffier bij de rechtbank te Deventer en gehuwd met Barbara Elisabeth Cost (1774-1820). Of De Matanze eerst vanaf dat moment werd verhuurd of al bij leven van Gerrit Jordens (die immers langdurig in Den Haag vertoefde) is onduidelijk, maar vast staat dat in september 1805 Mr Barthold de Schepper, in leven burgemeester van Deventer en gecommiteerde in de Raad van State, op 43-jarige leeftijd “op den huize Matance” overleed, met achterlating van zijn vrouw Wilhelmina Agnes barones Sloet tot Grimberg en hun kinderen. Eerder dat jaar, op 8 juni, overleed hun dochter Wilhelmina “op Matance” aan stuip trekkingen, nog geen jaar oud.

Het wapen van het geslacht Jordens (een omgewend hert van keel, liggend op een grasgrond van sinopel) op een 18^e-eeuws cachet.

Na het overlijden van Herman Jordens in 1851 kwam De Matanze in handen van zijn dochter Johanna Aleida Jordens (1799-1876), die het oude huis in 1855 grotendeels liet afbreken en op de fundamenten

een nieuw huis liet verrijzen, dat later aan de zuidzijde nog werd uitgebreid. Mejuffrouw Jordens overleed ongehuwd, waarna het De Matanze publiekelijk geveild, waarbij het als volgt werd beschreven:

“Het Buitengoed Matanze, bestaande in een sierlijke villa, omringd door een prachtige waterkom, verder in Koetshuis met tuinmanswoning, prachtige eiken, beuken en andere boomen, tuin met fijne vruchtbomen, druivenkast enz., uitmuntend bouw-, weiland en boomgaard gelegen aan den Veluwschen IJsseldijk en grindweg op Heerde, en aan den grindweg op Vaassen, op $\frac{3}{4}$ uur gaans van Deventer, onmiddellijk aan het dorp Terwolde.”

De succesvolle bieder op De Matanze was Albert Hendrik Servatius (1838-1917), een gerepatrieerde ambtenaar uit Oost-Indië en lid van de gemeenteraad van Voorst, gehuwd met Maria Cornelia Lorentz (1858-1945). Hij liet De Matanze ingrijpend verbouwen en gaf het huis daarmee zijn huidige vorm. Er verscheen een eclectisch huis voorzien van wintertuin, toren, veranda en loggia, opgetrokken in door speklagen gelede baksteen en overkapt door leien schilddaken. Het interieur van De Matanze mag, evenals de buitenzijde, eclectisch genoemd worden, met zowel elementen in Lodewijk XVI-stijl als een trappenhuis en lambrizingen welke ontworpen zijn door niemand minder dan H.P. Berlage (1856-1934).

Hoewel het echtpaar Servatius in 1916 nog in de gemeente Voorst blijkt te wonen stond De Matanze in 1906 wel te koop. In de toen in kranten geplaatste advertenties werd het omschreven als een buitengoed “bestaande in het Heerenhuis, groot Koetshuis, met stalling voor 4 paarden, en annex Koetsierswoning, pas gebouwde Biljartkamer en andere Localiteiten, flinke Tuinmanswoning en afzonderlijke Jagerswoning, uitgestrekt Park met Bosch van zware boomen en Waterpartijen, Bloem- en Plantenkassen, grooten Moestuin met vele Broeikassen, Boomgaard van fijne vruchtboomen, alles te zamen groot ongeveer 8 $\frac{1}{2}$ Hectaren.” De advertentie werpt ook een interessante, gedetailleerde blik op de indeling van het hoofdhuis: “Het Huis, geheel in het water gelegen, met aan weerszijden een brug naar het Park, bevat: beneden Suite van 2 Kamers, groote Kamer, kleine dito en Offices, boven Suite van 2 groote

ontvangkamers, geheel in stijl, benevens 5 Slaap- en Logeerkamers, verder Bodenkamers, Badkamer, Zolder en verdere gemakken.” In de 20^e eeuw ging De Matanze, zoals vele buitenplaatsen en landgoederen, herhaaldelijk van hand tot hand en nadat het in 1983 in handen kwam van een belegger werd er in 1985 een restaurant in ondergebracht.

Interieur in Louis XVI-stijl op de eerste verdieping.

In 1998 brak eindelijk weer een renaissance voor het landgoed aan, toen het in handen kwam van Jhr Alexander R.T. van Rijckevorsel van Kessel en diens echtgenote Mirjam D. van Rijckevorsel van Kessel - Brouwer. De heer en mevrouw Van Rijckevorsel hebben de verwaarloosde tuin- en parkaanleg vol overgave onder handen genomen en het huis en de bijgebouwen gerestaureerd.

Sinds 2000 staat in de tuin van De Matanze een bronzen beeld van vlootvoogd Piet Hein, vervaardigd door de Rotterdamse beeldhouwer Willem Verbon, uiteraard ter herinnering aan de verovering van de Zilvervloot in de Baai van Matanzas, waaraan de naam van het landgoed is ontleend. Exact hetzelfde beeld kijkt ook, vanaf de noordkust van Cuba, uit over aan de baai van Matanzas.

De Matanze, heden ten dage.

Park en tuinen

Het hart van de buitenplaats wordt uiteraard gevormd door het hoofdhuis, dat in een vijverpartij in landschappelijke stijl gelegen is en aan de noord- en de zuidzijde via een brug toegankelijk is.

De vorm en locatie van het huis – een rechthoekig, omgracht huis – en de rechte oprijlaan die naar het huis loopt herinneren nog aan de classicistische tuin- en parkaanleg zoals De Matanze in de 17^e en 18^e eeuw moet hebben gekend.

Vermoedelijk werd de heraanleg in Engelse landschapsstijl in het begin van de 19^e eeuw geïnitieerd door Herman Joan Jordens. De gracht rond het huis werd vergraven en kreeg een uitloper in zuidoostelijke richting, waarvan alleen de oostelijke oever voorzien was van een slingerend verloop. Op het Kadastraal Minuutplan uit 1832 is te zien dat de oprijlaan is doorgetrokken naar de IJsseldijk en dat ten noordwesten van het huis en de oprijlaan bebouwing is ontstaan - dienstgebouwen voor het hoofdhuis.

De Matanze 's winters, waarbij de zichtas nog duidelijker is.

In 1858, toen Johanna Aleida Jordens zich met passie toeleegde op de verfraaiing van De Matanze, werd door de Deventer stadswerkbaas Hendrik Jan van Leusen (1807-1881) de waterpartij vergraven. Van Leusen was in diezelfde periode bezig met de parkaanleg van Het Schol, de buitenplaats van haar broer Mr Willem Herman Cost Jordens, die voor het ontwerp van zijn tuin de bekende tuinarchitect S.A. van Lunteren in de arm had genomen. Aangezien zowel Het Schol als De Matanze een ovale, door beukenhaag omgeven moestuin bezitten is het niet ondenkbaar dat Van Lunteren ook een hand

heeft gehad in de tuinaanleg van dit buiten, of op zijn minst als inspiratie gediend heeft.

Detail van het Kadastrale Minuutplan (1832) van de toenmalige gemeente Nijbroek (sectie D), waarop duidelijk ‘Matanse’ te zien is. Perceel nr. 464 (‘huis’), hier met één brug, staat midden in het ‘water tot vermaak’ (nr. 463), dat golvend vergraven is.

In 1885 beschreef de bekende schrijver Ds J. Craandijk in zijn *Wandelingen door Nederland* het park van De Matanze, negen jaar na de verkoop aan de heer Servatius, als volgt:

“Een rijk en smaakvol aangelegd park, met breede paden, groote gazons, schitterende bloemperken, statige boomgroepen, deftige lanen, een sierlijke waterpartij met trekkassen, moestuin, volières,

stallen, portierswoning en, als middelpunt van dit alles, een zeer opmerkelijk heerenhuis. Mathanse heet dit schoone buitengoed, dat den heer Servatius uit Deventer toebehoort. Behalve het houtgewas is alles nog niet veel jaren oud.”

Vanuit het huis zijn er twee zichtassen: één in oostelijke richting naar de IJssel en één in noordelijke richting naar de kerk van Terwolde. De oprijlaan begint bij de Deventerweg en is aan weerszijden met eiken beplant en eindigt rond een rozenperk aan de noordzijde van het huis. Ten noordwesten van het huis bevindt zich aan deze oprijlaan een 18e-eeuws koetshuis (geflankeerd door een moderne garage) met een dienstwoning welke in de 19^e eeuw in twee fasen is gebouwd. Westelijk van het hoofdhuis staat een laat 19^e-eeuwse houten tuinprieel annex menagerie.

Het park wordt doorsneden door een golvend wandelpad en is in de 19^e eeuw beplant met exotisch geboomte. In het zuidelijk deel, aan de Deventerweg, ligt de voormalige jachtopzienerwoning, met ten oosten daarvan de voormalige, ovale moestuin, die grotendeels door een beukenhaag en deels door een 19e-eeuwse muur wordt omgeven wordt. In deze moestuin bevinden zich nog twee kassen en de restanten van twee ‘koude bakken’, vermoedelijk uit dezelfde periode daterend als de tuinmuur. Tussen deze moestuin, de gracht en de IJsseldijk bevindt zich opgaand gemengd loofhout, dat door een slingerend padenverloop wordt doorsneden. Iets ten zuiden van het huis bevindt zich een terras (omgeven door buxus) en zijn nog de restanten van een ijskelder aanwezig.

De Matanze is in 2000 aangewezen als complex historische buitenplaats in het kader van de Monumentenwet 1988. Het ensemble bestaat uit het hoofdhuis, het koetshuis met dienstwoning, de jacht-opzienerswoning, een boerderij, een prieel, de moestuinmuur met kassen en koude bakken en last but not least de historische park- en tuinaanleg, met fraaie waterpartijen en bijzonder geboomte.

De heer en mevrouw Van Rijckevorsel bieden de mogelijkheid om uitgebreider met het landgoed kennis te maken: in het voormalige dienstgebouw exploiteren zij een luxueuze Bed & Breakfast. Zie voor meer informatie: www.matanze.nl

Wapen van het geslacht Ter Borch, ooit in het bezit van De Matanze.
Tekening door Gesina ter Borch, 1660, coll. Rijksmuseum.

© Stichting Landgoedvrienden, oktober 2013
Redactie: Olivier Mertens